

ESBJÖRN 1

Kulturmiljöutredning och konsekvensanalys

Spånga, Stockholm

2023-09-30 rev 2025-05-16

Nyréns Arkitektkontor

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Stockholmshem

Utredningen är utförd av Nyréns Arkitektkontor år 2023, reviderad maj 2025

Medverkande kulturmiljöutredning 2023:

Mattias Eklund, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden (k)

Marta Wännman, landskapsarkitekt

Fanny Sundberg, planeringsarkitekt

Andréa Hallstensson, byggnadsantikvarie

Medverkande konsekvensanalys 2025:

Linda Thörner, Byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden (KUL 2)

Maria Engström, landskapsarkitekt LAR/MSA, planeringsarkitekt FPR/MSA

Nytagna fotografier är tagna av rapportförfattarna.

Illustrationer av planförslaget av Brunnberg & Forshed arkitektkontor

Innehåll

Inledning

Fastighetsdata	
Bakgrund och syfte	
Avgränsning och underlag	
Metodik	
Förutsättningar i gällande lagrum	
Översiktsplan	
Detaljplaner	
Gällande stadsplan: PI 6858	
Stockholms stadsmuseums klassificering	

Historik

Området före 1900-talet	
Solhem	
Spånga rundradiostation	
Spånga IP	
Miljonprogrammet	
Senare utveckling	

Historik - kartsekvens

Natur- och kulturlandskapets grundstruktur

Geologi och topografi	
Stads- och landskapsbild	
Park- och naturmark	

Nulägesanalys

Bebyggelsens typologier och åldersstruktur	
Bebyggelsens utformning	
Fasader mot sydväst	
Fasader mot nordost	

4	Trapphus	21
4	Sockel och tak	21
4	Servicebyggnader	21
4	Gårdsmiljö	22
4	Gaturum	24
4	Kulturhistoriskt värde	25
5	Planarkitekturhistoriskt värde	25
6	Byggnadsarkitekturhistoriskt värde	25
6	Samhällshistoriskt värde	25
6	Kulturhistoriska kvalitéer i området i stort	25
7	Bevara och utveckla	26
7	Ta tillvara och utveckla - befintlig bebyggelse	26
7	Ta tillvara och utveckla - ev ny bebyggelse	26
8	Ta tillvara och utveckla - utemiljö	26
8		
9	Konsekvensanalys	27
	Underlag	27
10	Beskrivning av planförslaget	27
	Rivning av befintlig bebyggelse	28
16	Förändring av helhetsmiljö, planstruktur och stadsbild	28
16	Ny bebyggelsens anpassning till topografi och naturmark	30
16	Sammanfattning	30
17	Källor	32
	Litteratur	32
18	Tidningar	32
19	Internet	32
20	Arkiv	32
20		
21		

Inledning

Fastighetsdata

Fastighetsbeteckning: Esbjörn 1

Adress: Solhems Hagväg

Byggår: 1973

Byggherre: AB Stockholmshem

Bakgrund och syfte

För fastigheten Esbjörn 1 har ett planarbete inletts. Planen syftar till att möjliggöra för ca 300 bostäder inom fastigheten i stadsdelen Solhem. Förslaget omfattar flerbostadshus i tre till fem våningar och småhus (radhus). Förslaget omfattar även att studera ett torg med möjlighet för lokaler för centrumverksamhet mot Spånga Kyrkväg. Förslaget innebär att befintlig bebyggelse från 1970-talet rivs och att nya byggnader kan uppföras. Stockholms stadsmuseum har i sitt remissyttrande bedömt att den befintliga bebyggelsens kulturhistoriska värden behöver utredas, som underlag för bedömningen om en rivning av bebyggelsen är möjlig.

Avgränsning och underlag

Utredningen är avgränsad till fastigheten samt dess närområde. Som underlag för bedömning av föreslagen utveckling av fastigheten har vyer och planer framtagna av Brunnberg Forshed arkitekter använts. Materialet är framtaget i ett tidigt skede.

Metodik

Utredningen har genomförts av en tvärdisciplinär arbetsgrupp med byggnadsantikvarier, landskapsarkitekt och stadsplanerare och har inneburit platsbesök,

kart- och litteraturstudier. Som analysmetod för att bedöma kulturhistoriskt värde används en metodik baserad på Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering.

Förutsättningar i gällande lagrum

Plan- och bygglagen (2010:900)

Generella varsamhetskrav enligt Plan- och bygglagens (PBL) 2 kap. 6 § gäller:

Allmänna och enskilda intressen:

PBL 2 kap. 6 § ”Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan[...].”

Underhåll och varsamhet:

All befintlig bebyggelse omfattas av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring, enligt PBL 8 kap. 17 §. Detta innebär att ”Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.”



Planområdet, markerat med streckad linje.

Inledning

Översiktsplan

I översiktsplanen för Stockholms stad har en lokal stadsutvecklingskarta tagits fram för Spånga-Tensta. Esbjörn 1 ligger på Spångasidan och vetter mot Tenstadalen. Utpekade utvecklingsstrategier som särskilt påverkar Esbjörn 1:



1. Område där komplettering kan prövas

Esbjörn 1 är inte specifikt utpekat men ingår i en övergripande kategori där viss stadsutvecklingspotential finns. Komplettering kan prövas inom ramen för befintlig markanvändning med utgångspunkt i kunskap om nuvarande karaktär, kvaliteter och behov.



2. Stadsutvecklingsområde – komplettering

Hjulsta, Tensta och parkområdet Tenstadalen och Spångas norra delar pekas ut som ett stadsutvecklingsområde med möjlighet till omfattande komplettering och stora stadsutvecklingsmöjligheter. Området beskrivs som blandad stadsbebyggelse och kan kompletteras med bostäder, service, verksamheter, gator, parker, kultur och idrottsytor. De gröna kvaliteterna ska förstärkas och funktioner som förskolor och skolor ska säkerställas vid områdets utveckling. Komplettering av området ska ske med utgångspunkt i områdets nuvarande karaktär, kvaliteter och behov.



3. Strategiska samband

Kopplingen mellan Spånga och Tensta pekas ut som samband som är strategiskt viktiga för att uppnå målet som en sammanhängande

stad. Kopplingarna kan ske via olika typer av åtgärder som att utveckla stadsrum med byggande, parkstråk, aktivitetsstråk, målpunkter och omvandlade gator. De strategiska sambanden kompletterar urbana stråk samt lokala kopplingar.



4. Urbana stråk

Spånga Kyrkväg som ligger intill Esbjörn 1 är en av gatorna i Spånga-Tensta som pekas ut som urbant stråk. Överbreda gator och motortrafikleder kan på lång eller kort sikt omvandlas till stadsmiljöer. Dessa stråk är viktiga kopplingar mellan stadsdelarna. Gatorna ska fortsatt ha en viktig lokal och regional trafikfunktion för person- och näringslivstransporter och kan kompletteras med gång- och cykelvägnät. För de flesta utpekade urbana stråken prioriteras utrymme för högkvalitativ kollektivtrafik.



Framtida kommunikationer

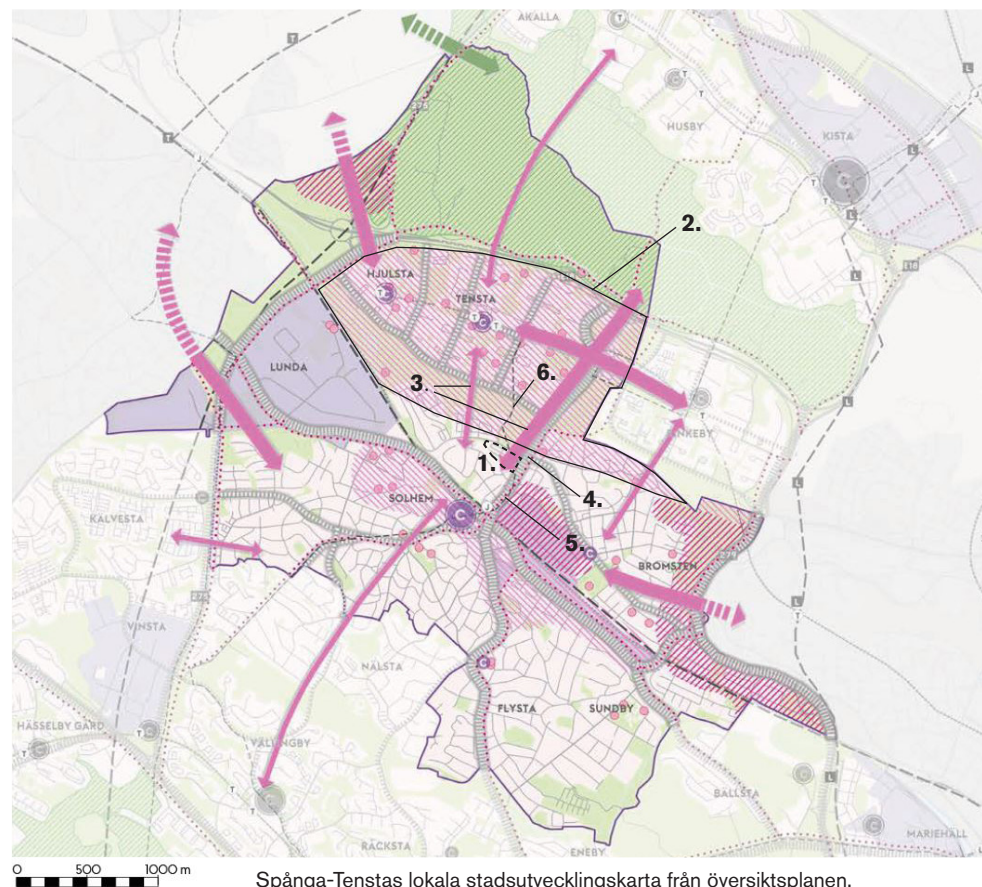
5. Cykelpendlingsstråk

Längs bl.a. Spånga Kyrkväg pekas Stockholms cykelpendlingsstråk ut som är den del av ett sammanhängande system som kopplar ihop stadsdelar och över kommungränser.



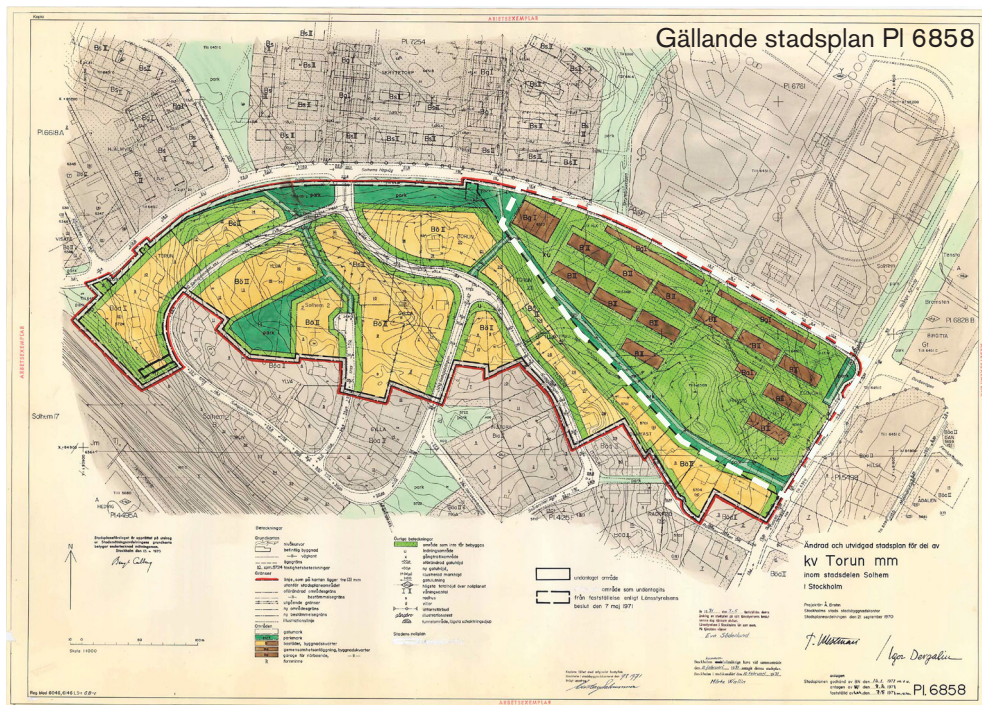
6. Kollektivtrafik stomnät

Igenom Esbjörn 1 löper en sträckning utpekad som kollektivtrafik stomnät. Stomnätet är kollektivtrafikens ryggrad och binder samman kommuncentra samt andra viktiga noder i länet med varandra. Inom Stockholms stad förbinder stomnätet olika stadsdelar med varandra och med viktiga knutpunkter. Trafikslag anpassas utifrån resandeunderlag och kapacitetsbehov.



Spånga-Tenstas lokala stadsutvecklingskarta från översiktsplanen.
Bildkälla: Stockholms stad

Inledning



Detaljplaner

Gällande stadsplan: PI 6858

För området gäller stadsplanen fastställd 1971. Enbart den inramade delen av plankartan med plaområdet antogs, medan övriga delar omfattande skogsområdet Solhöjdsbacken, parkstråket samt villa- och radhusfastigheter i Solhemsområdet är planlagda separat.

För Esbjörn 1 regleras:

- Bostäder i två våningar (BII)
- Garage för närboende i en våning (BGI)
- Byggnad för gemensamhetsanläggning i en våning (BAI)

- Prickad mark: Område som inte får bebyggas. Prickmarken omfattar all mark mellan bebyggelsen inom Esbjörn 1, inklusive Solhöjdsbacken.
- Utfartsförbud mot Spånga Kyrkväg
- Område för allmänna underjordiska ledningar (u) och område för allmän gångväg (x) i de nordvästliga delarna av Esbjörn 1
- Parkmark med illustrerad gångväg från Solhems Hagväg till Spånga Kyrkväg
- Utgående gränser för bebyggelse på Solhemsbacken (FINNVID)



Stockholms stadsmuseums klassificering

Fastigheten ligger i ett område som är streckat, vilket innebär att de ännu inte är klassificerade. Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Historik

Närområdets övergripande utveckling

Det för ärendet aktuella området ligger vid foten av, och delvis insprängt i en skogsbeklätt bergsparti som finns utritat på 1600-talets geometriska kartor och som fortfarande är avläsbart i landskapet. Efter att järnvägen anlagts 1876 började bergspartiet bebyggas med villor i början av 1900-talet (Solhöjden, Skogshyddan och Tensta hage). Mot slutet av 1960-talet togs stora delar av skogsområdet i anspråk för att bebyggas med radhusen vid nuvarande Solhemsbackarna och Solhems hagväg.

Solhem

Angränsande i söder ligger villaområdet Solhöjden, en del av villaförstaden Solhem, vilken började byggas 1904. Området kom till stånd efter att AB Solhems Villastad förvärvat marken och börjat sälja av tomter. Tanken var bland annat att ge arbetare och tjänstemän en möjlighet att bygga egna hem i området, och företaget tillhandahöll typritningar för att ge området en någorlunda enhetlig stil. År 1907 hade 160 hus byggts, och då Spånga station låg i Solhem kom området att bli något av en centralort i området. 1908 blev Solhem ett municipalsamhälle under Spånga landskommun. Flera av villorna direkt söder om planområdet är tidstypiska från början av 1900-talet, och inom planområdet låg två villor vilka revs i samband med att nuvarande bebyggelse uppfördes.



1694. Geometrisk avmätning Spånga socken Värsta nr 1. Planområdets ungefärliga läge markerat med streckad röd linje. Lantmäteristyrelsens arkiv

Historik

Spånga rundradiostation

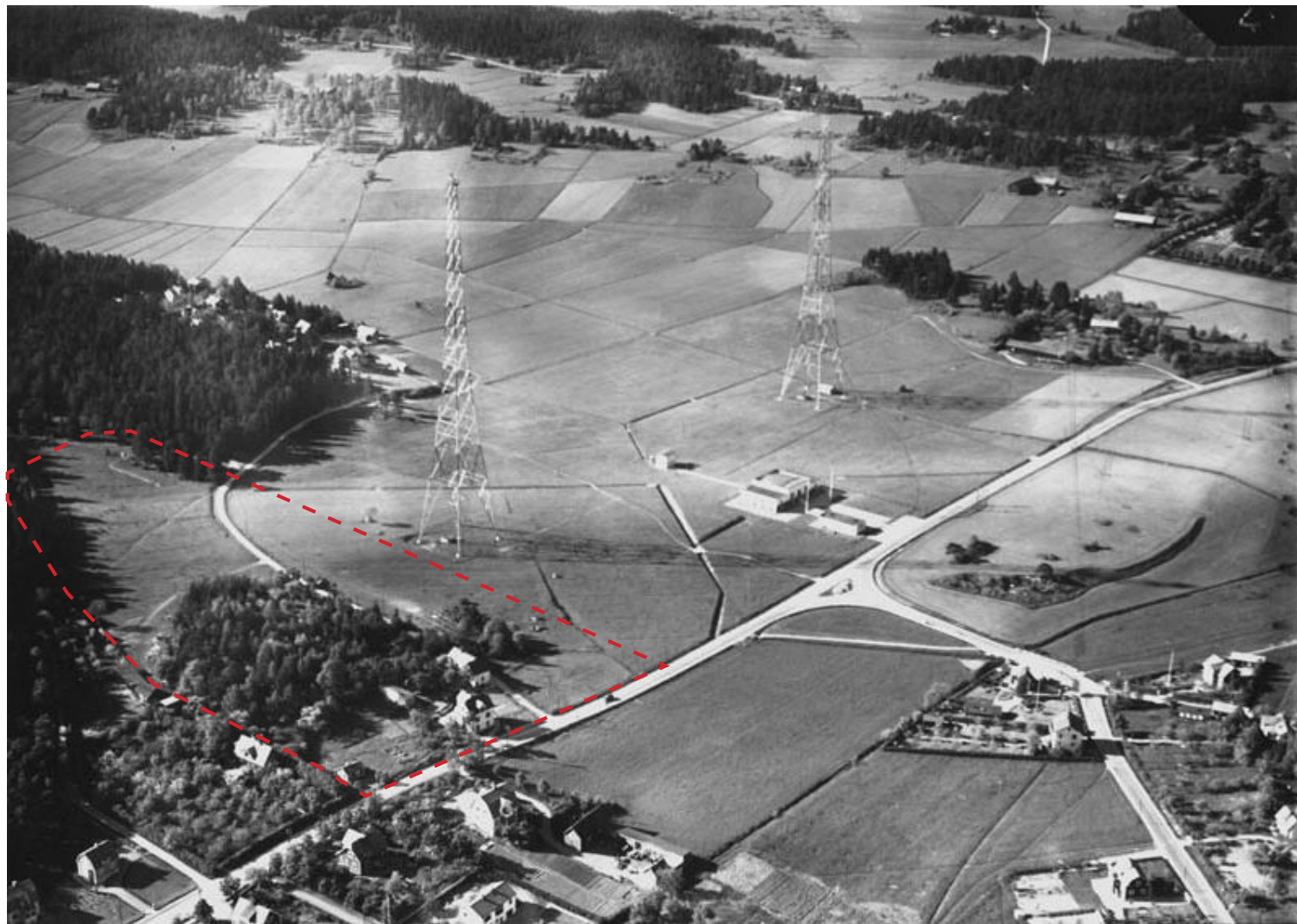
Strax norr om planområdet låg tidigare Spånga rundradiostation, vilken uppfördes 1929–30. Stationen hade två mycket höga master vilka var huvudsändare i Stockholm fram tills 1953. Masterna försågs också på 1930-talet med en roterande ljusfyr som fungerade som angränsningsfyr för Bromma flygplats. Masterna revs 1953 och stationsbyggnaden 1971, men ett fundament står ännu kvar inom dagens Spånga IP.

Spånga IP

På radiostationens plats anlades Spånga idrottsplats vilken började byggas 1971. Efter att initialt ha kallats Tensta idrottsplats fick den sitt nuvarande namn 1972. Till en början anlades här en fullstor huvudplan med gräs omringad av hopp- och kastutrymmen, efterhand tillkom även en konstfrusen bandybana med tillhörande läktare för 1000 personer.

Miljonprogrammet

Det som i dag i hög grad präglar området är den omfattande bebyggelse som tillkom inom ramen för miljonprogrammet. På respektive sida om den mycket gamla Spånga kyrkby uppfördes Tensta respektive Rinkeby på 1960-talet och väster om planområdet tillkom ett större radhusområde i kv Skrytetorp, vilket krävde att en ny väg, Solhems Hagväg, anlades. I samband med detta flyttades den tidigare T-korsningen vid radiostationen 50 m söderut. Ett par år efter att Tensta, Rinkeby och radhusen i Skrytetorp stod klara uppfördes flerbostadshusen i kv Esbjörn.



Flygfoto Sven Håkan Liljhagen, spaningsflygare. Fotot taget mellan 1930–1936. Planområdet ungefärliga läge är markerat med streckad röd linje. Inom planområdet låg vid denna tid dels ett äldre torp, dels ett par egnahemsvillor. Samtlig bebyggelse revs när det nuvarande området uppfördes. Den böjda vägen som går genom området hette Skrytetorpsvägen, och finns idag endast kvar som en gångväg norr om Solhems Hagväg. Masterna tillhör Spånga rundradiostation. Bild från Svensk flyghistorisk förening.

Senare utveckling

Utöver de stora utbyggnaderna under miljonprogrammet så genomfördes många avstyckningar av de tidigare stora villatomterna på Solhöjden under 1960-talet. De avstyckade tomterna bebyggdes med för tiden moderna villor.

1995–96 uppfördes flerbostadshusen på fastigheten Helge 18, på motsatt sida Spånga Kyrkväg. Kvarteret avvek från de befintliga typologierna genom att det hade mer av en stadskaraktär genom dess semislutna kvartersform, högre skala och arkitektoniska uttryck.

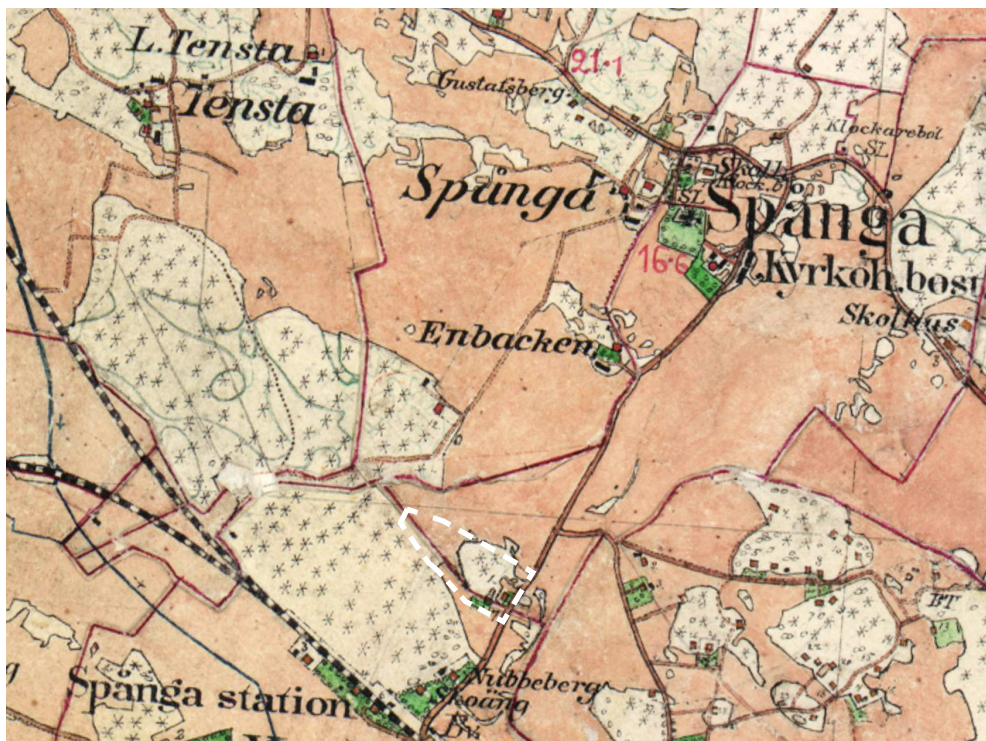


En tidig 1900-talsvilla på fastigheten Holmfast 8 med en senare tillkommen 1960-talsvilla på avstyckad tomt framför. Träden i bakgrunden ligger inom planområdet.



Kv Helge, uppfört 1995-96 från nordväst.

Historik - kartsekvens



1901-06

Vid denna tid hade området fortfarande en påtagligt rural karaktär, med den mycket gamla Spånga kyrkby som centrum. Området består av uppodlade dalgångar mellan skogbeklädda bergspartier. Järnvägsspåren i söder antyder modernitetens ankomst till trakten, och några år efter att kartan upprättats börjar de första egnahemshusen i AB Solhems Villastad regi uppföras. Häradsekonomiska kartan, Lantmäteristyrelsens arkiv



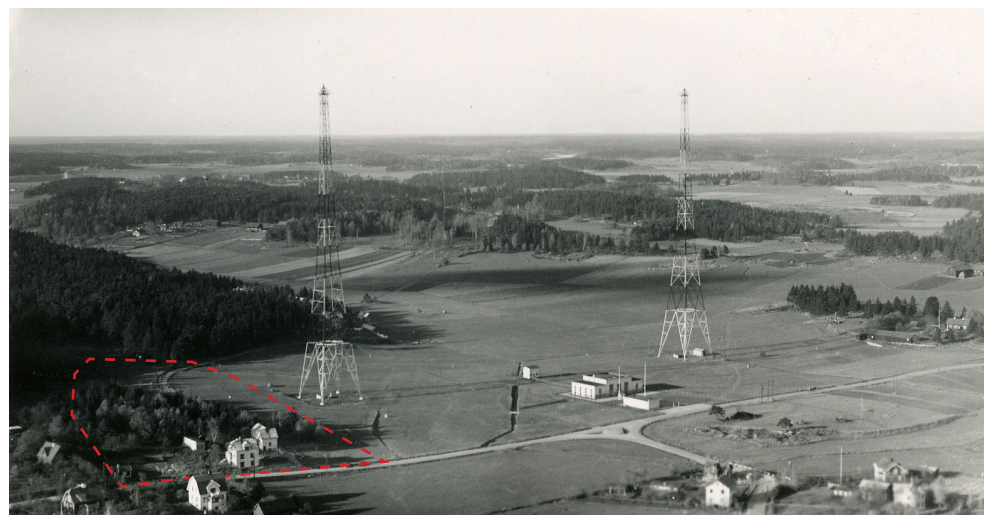
Flygbild över västra delen av Solhem, 1936. Lundagårdsvägen i fond. Trots de nyttillkomna villorna har området fortsatt en rural karaktär med ömsom skogspartier och ömsom odlingslandskap. Kälvesta kvarn i bildens mitt finns kvar idag. Planområdet utanför bild åt öster. Bildkälla: Digitala stadsmuseet

Historik - kartsekvens



1958

Nio år efter att Spånga Landskommun inkorporerats i huvudsakligen Stockholms kommun så har området vid denna tid fortfarande en ålderdomlig prägel, även om Bromsten har byggts ut markant och villaområdena på berget har tillkommit jämfört med föregående kartbild. Norr om det nuvarande planområdet står radiostationen kvar även om radiomasterna demonterades 1953. Inom planområdet ligger ett äldre torp samt två egnahemsvillor. Ortofoto, Lantmäteriet



Spånga radiomaster höjde sig 146 och 150 meter ovan mark och var ett tydligt inslag i landskapet, inte minst nattetid då den ena masten hade ett fast rött sken och den andra ett roterande gult fyrsken synligt på långt håll. Planområdets ungefärliga läge är markerat med streckad röd linje. Bildkälla: Stockholmskällan

Historik - kartsekvens



1971

Sedan föregående bild togs 13 år tidigare så har området förändrats betydligt. Villorna på berget och i Bromsten närmast Spånga Kyrkväg har fått större radhusområden som grannar. På respektive sida av Spånga kyrkby så har miljonprogrammen i Tensta och Rinkeby anlagts. Den tidigare korsningen vid Spånga Kyrkväg har flyttats 50 m söderut och ansluter här till den nyanlagda Solhems Hagväg, vilken betjänar de nya radhusområdena väster om Kyrkvägen. Den rurala karaktären är i princip borta vid denna tid då åkrarna bebyggts eller blivit grönområden. Ett par år efter att ortofotot togs stod Spånga IP samt flerfamiljshusen i Esbjörn 1 färdiga. Ortofoto, Lantmäteriet



Tensta Allé i september 1971. Foto Lennart af Petersén. Bildkälla: Digitala stadsmuseet

Historik - kartsekvens



Nuläge

Sedan föregående bild togs så har närområdets förändringar främst handlat om Spånga IP:s tillkomst och därmed rivningen av den gamla radiostationen, flerfamiljshusen inom planområdet vilket innebar rivningen av de två egnahemshusen på fastigheten, avstyckningar av de tidigare stora villatomterna på Solhöjden och därmed förtätning samt kvarteret med flerfamiljshus på andra sidan Spånga Kyrkväg uppförda 1995-96. På något längre avstånd så uppförs i skrivande stund stora projekt i södra Bromsten. Ortofoto, Lantmäteriet



Hörnet av kv Birgitta, mitt emot planområdet år 2023.

incom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2025-09-22, Dnr 2022-13078

Historik - fastigheten

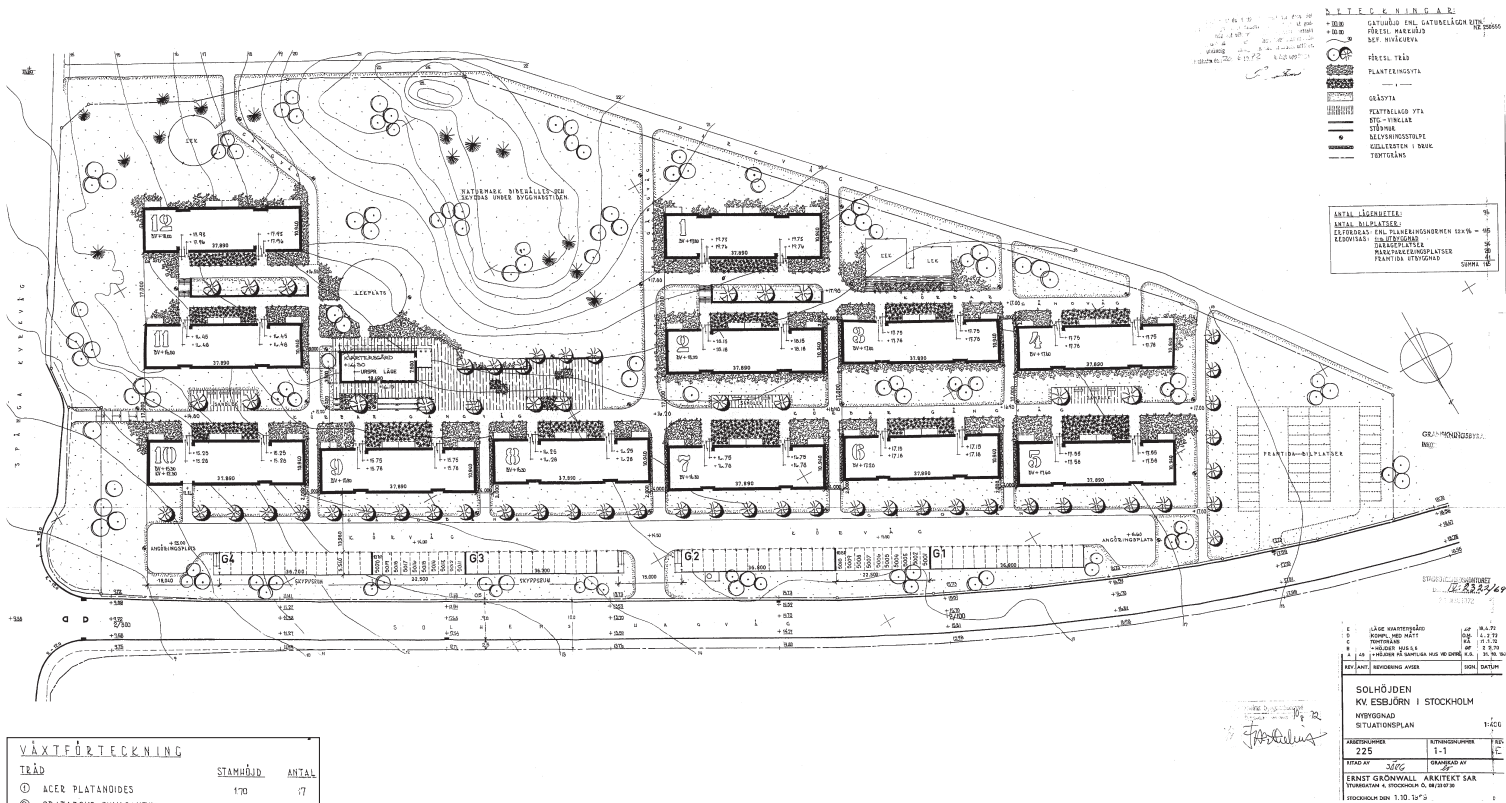
Gårdsmiljö

Situationsplanen över området visar en enkel men omsorgsfullt gestaltad gårdsmiljö. Planen är rätvinklig med raka gångstråk som binder samman de olika byggnaderna. Bebyggelsen är orienterad parallellt med Solhems hagväg och ligger i något förskjutna rader. Mitt i området finns en skogsbeklädd höjd. Varje huskropp har samma inramning; mot entrésidan finns planteringsytor och på baksidan klippta gräsytor med träd. Trappor och murar tar upp nivåskillnaderna. Kring kvartersgården är marken plattbelagd.

Naturmarken har medvetet bevarats och dess kvaliteter värderats vilket texten *Naturmark bibehålls och skyddas under byggtiden*, visar på. Tre lekplatser finns inom området, alla placerade i anslutning till naturmarken. Tre mindre platser för sandlek finns även illustrerade i mittstråket.

Gården kopplas mot den omgivande skogsmarken med gångvägar. Längs skogsmarken planerades en parkväg som ansluter till Spånga Kyrkväg. Mot Spånga Kyrkväg finns en trappkoppling. Det finns endast en in- och utfart för fordonstrafik till området. Längs Solhems hagväg ställdes grupper av lövträd i gräsyta.

Växtmaterialet är robust och tåligt. Träden av lönn, hagtorn, äpple, sälgh och oxel. Buskar utgörs av berberis, hagtorn, cembratall och nio olika sorters rosor.



VÄXTFÖRTECKNING		
TRÄD	STAMHÖJD	ANTAL
① ACER PLATANOIDES	170	17
② CRATAEGUS OXYACANTHA	170	—
③ MAIUS HOPA	150	3
④ SALIX ALBA TRISTIS	170	2
⑤ SORBUS AUCUPARIA	170	18
⑥ — INTERMEDIA	170	12
BUSKAR		
	AVSTÅND	ANTAL
⑦ BERBERIS THUNBERGII	0,80	121
⑧ CRATAEGUS TOBA	1,50	18
⑨ PINUS CEMBRA	0,50	342
⑩ ROSA ALBA MAIDENS BLUSH	1,00	94
⑪ — CARDINALIS	1,00	39
⑫ — F.J. GROOTENDORST	1,00	59
⑬ — SPINOSISSIMA	1,00	142
⑭ — DR. ECKENER	1,00	141
⑮ — MAJOR	1,00	120
⑯ POLYANTHOSOR		
⑰ ERNA GROOTENDORST	0,40	296
⑱ KING BOREAS	0,40	115
⑲ LILLI MARLEEN	0,40	223
PRYDNADSBUSKAR:		
⑳ ACER PALMATUM ATROPURPUREUM		2
㉑ RHUS TYPHINA		2
㉒ SPIRAEA BUMALDA, ANTHONY WATERER	0,80	58

Situationsplan över Esbjörn 1.
Växtförteckning till planteringsplaner. Landskaps- och markprojektör Jan Särg.

Natur- och kulturlandskapets grundstruktur

Geologi och topografi

Det svenska urberget utgör en del av den Fennoskandiska urbergsskolden som bildades under prekambrisk tid, det vill säga från tiden för jordens bildning för omkring 4 600 miljoner år sedan. Stockholm är byggt på i huvudsak granit som har bildats på stort djup i samband med bergveckningen för 1600–1900 miljoner år sedan. Sprickdalslandskapet och förkastningarna tillkom vid denna tid. Sedan dess har sex större istider inträffat. Det senaste istäcket försvann för drygt 11 000 år sedan och sedan dess höjer sig berggrunden. Istäckena har slipat ner bergstopparna, skapat moräner och lera och avsatt flyttblock, rullstensåsar och ändmoräner. Landskapet vittnar än idag om dessa processer med sina tydliga huvudriktningar med skogsklädda bergsryggar med morän i nordvästlig till sydöstlig riktning, och mellanliggande lerfyllda dalgångar som utgör tidigare jordbruksmark.

Geologi, topografi och landformer har i hög grad påverkat den tidigare agrara markanvändningen och den äldre bebyggelsens placering. Kartan ovan till höger, *Topografiska Korpsen, Trakten kring Stockholm i IX blad* från 1861 visar områdets tidigare markanvändning med uppodlade dalbottenar och skogbeklädda höjder. Skogsmarken är markerad som barrskog vilket för morän och bergsområden som detta betyder att den var beväxt med främst tall. Planområdet är markerat med svart streckad linje.

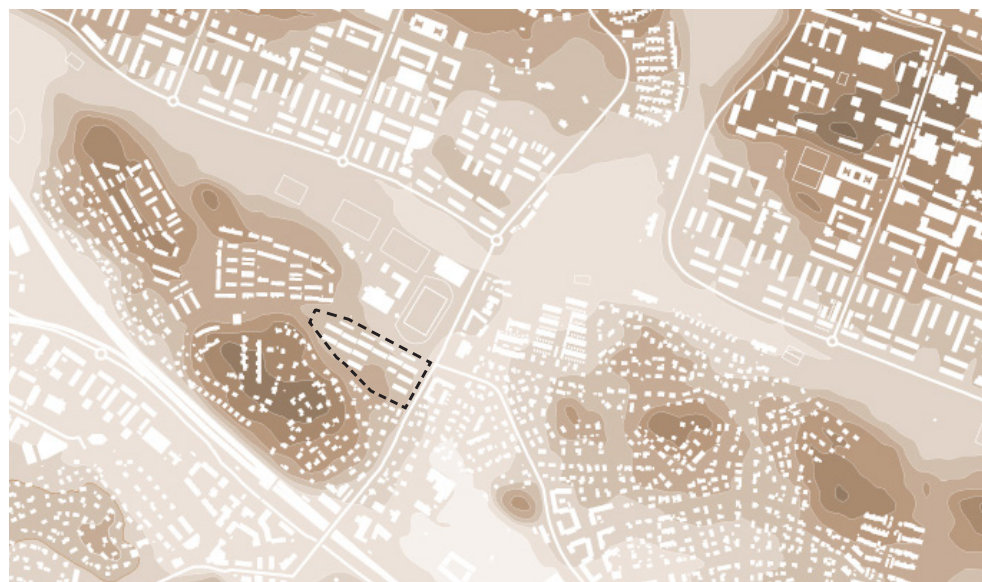
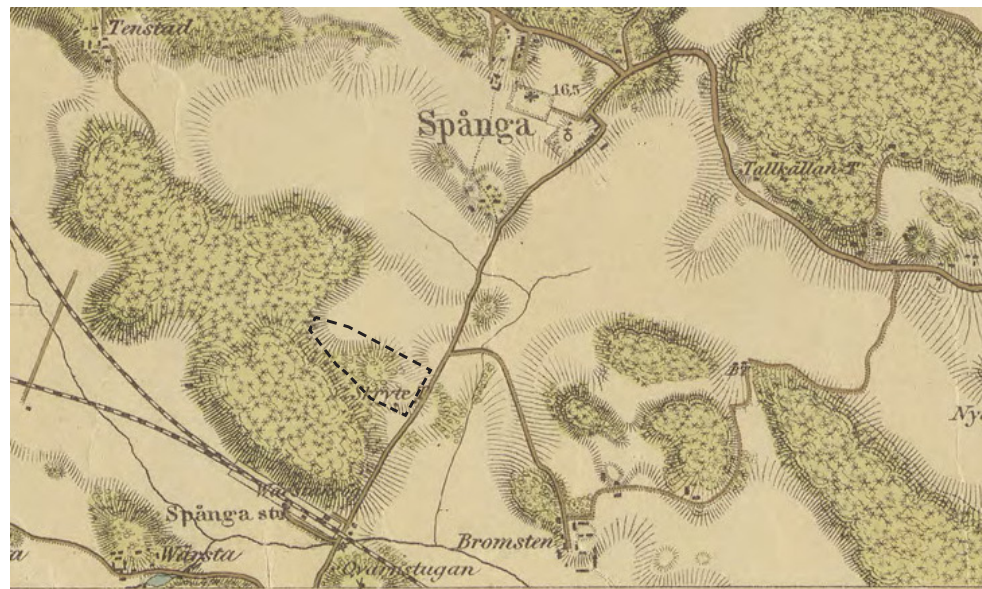
Stads- och landskapsbild

Trots människans påverkan finns idag flera element som bidrar till att göra det ursprungliga

naturlandskapet i Stockholm tydligt. Dessa landformer har en viktig betydelse för stadens karaktär. Samklngen mellan Stockholms naturlandskap och bebyggelsen kan spåras i stadens planering, dess gröna karaktärsdrag har lyfts fram och värnats. Skogsklädda höjder som tydliggör landformen har bevarats när stadsdelarna i Stockholms ytterstad byggdes under 1900-talet.

Det angränsande villaområdet Solhem uppfördes efter sekelskiftet 1900. I den nationalromantiska tidsandan kring förra sekelskiftet utgjorde den vilda svenska naturen ett ideal och naturmarken lyftes fram i planeringen. Dels genom att vägnätet anpassades till terrängen, men även genom att träd längre än tre meter från fasad inte fick fällas inom området. När planområdets nuvarande bebyggelse planerades 1969 bevarades kullen med naturmark och block. Blocken är flyttblock som landat här vid den senaste istiden. På bygglovsplaneringen anges det att marken ska hägnas in och skyddas under byggtid.

Trädens siluettverkan på höjder och slänter är ett exempel på element som bidrar till stadsrummets avgränsning och skapar förståelse för det ursprungliga sprickdalslandskapet. De utgör landskapets väggar. I parkplanen för Spånga-Tensta är skogsområdet sydväst om planområdet utpekade som just ett sådant område, benämnt *grön vägg*.



Natur- och kulturlandskapets grundstruktur

Park- och naturmark

Det som tidigare var ett stort sammanhängande skogsområde har under åren splittrats upp till mindre friliggande enheter. Skogen var tidigare utägomark till Värsta. Utägomarken användes för bete samt för att få ved och virke. Gränserna mellan inägomark och utmark i gamla centralbygder etablerades redan under yngre järnåldern. Äldre tallar, jämte äldre ekar, vägdragningar samt bevarade torp och gårdar, utgör idag konkreta spår från föregående jordbruksepok.

Skogsområdet består av tall på höjderna där marken är mager och lövträdsvegetation i moränslänterna där marken är något rikare.

Innan nuvarande bebyggelse uppfördes inom planområdet låg här ett torp med namnet Skrytetorp. Inom planområdet finns inga spår av denna bebyggelse bevarad. Skrytetorpsvägen är en gammal koppling mellan Solhöjden och Spånga by, och finns belagd på kartor från sekelskiftet 1900. Innan det nuvarande bebyggelsen tillkom gick den genom området och anslöt till Spånga Kyrkväg. I dag har den gamla vägen blivit ett gångstråk över spångafältet.

Det var vanligt att lekplatser placerades invid bevarade naturmarkskullar under modernismen, så har även gårdsmiljön för planområdet planerats. Gångstråk genom bebyggelsen leder upp till naturmarken. Ursprungligen planerades en parkväg i naturmarken mellan Spånga Kyrkväg, via kullen ner till Solhems Hagväg nord väst om planområdet. Planområdet

planerades som mer öppet och sammankopplat med omgivande stad än vad som upplevs idag.

Skogsområdet berättar om landskapets ursprungliga struktur och är del av det gamla bondesamhällets tusenåriga historia. Skogsområdet bidrar även med skönhetsupplevelser och naturkänsla, även i sin smala form, samt utgör robusta lekmiljöer för barn.

Kartan visar de delar av Värsta gårds utägomark som idag fortfarande är skogsbeklädda kullar (gröna ytor). Röd linje är vägdragningar som angränsar till planområdet med lång hävd. Streckad röd linje är vägdragning som inte längre är avläsbar. Svart streckad linje markerar planområdet.



Nulägesanalys



Området något från ovan.

Nulägesanalys

Bebyggelsens typologier och åldersstruktur



Planområdet ligger i den historiska korsningen mellan Värstas, Spånga kyrkbys, prästgårdens och Bromstens ägor, och i modern tid mellan det tidiga 1900-talets villaområden, 1960–70-talets miljonprogramsområden samt ur ett planperspektiv mindre, senare tillkomna bebyggelsestrukturer. På något längre avstånd i söder och väster ligger stora verksamhetsområden som delvis håller på att omvandlas till nya, storskaliga bostadsområden.

- Flerbostadshus
- Villabebyggelse
- Radhus- och kedjehus
- Verksamhetsområde



Planområdet tillhör ett band med lägre radhus- och flerfamiljshus uppförda ett fåtal år efter de stora utbyggnaderna i Tensta och Rinkeby. I väster och öster ligger villaområdena anlagda i början av 1900-talet men med en stor del senare tillkomna villor inblandade. I planområdets närhet finns det radhus och flerfamiljshus uppförda som förtätningsprojekt på 1980- och -90-talen.

- Huvudsakligen villabebyggelse, 1900-30-tal
- 1900-10-tal
- 1940-50-tal
- 1960-tal
- 1970-tal
- 1980-90-tal
- 2000-

Nulägesanalys

Bebyggelsens utformning

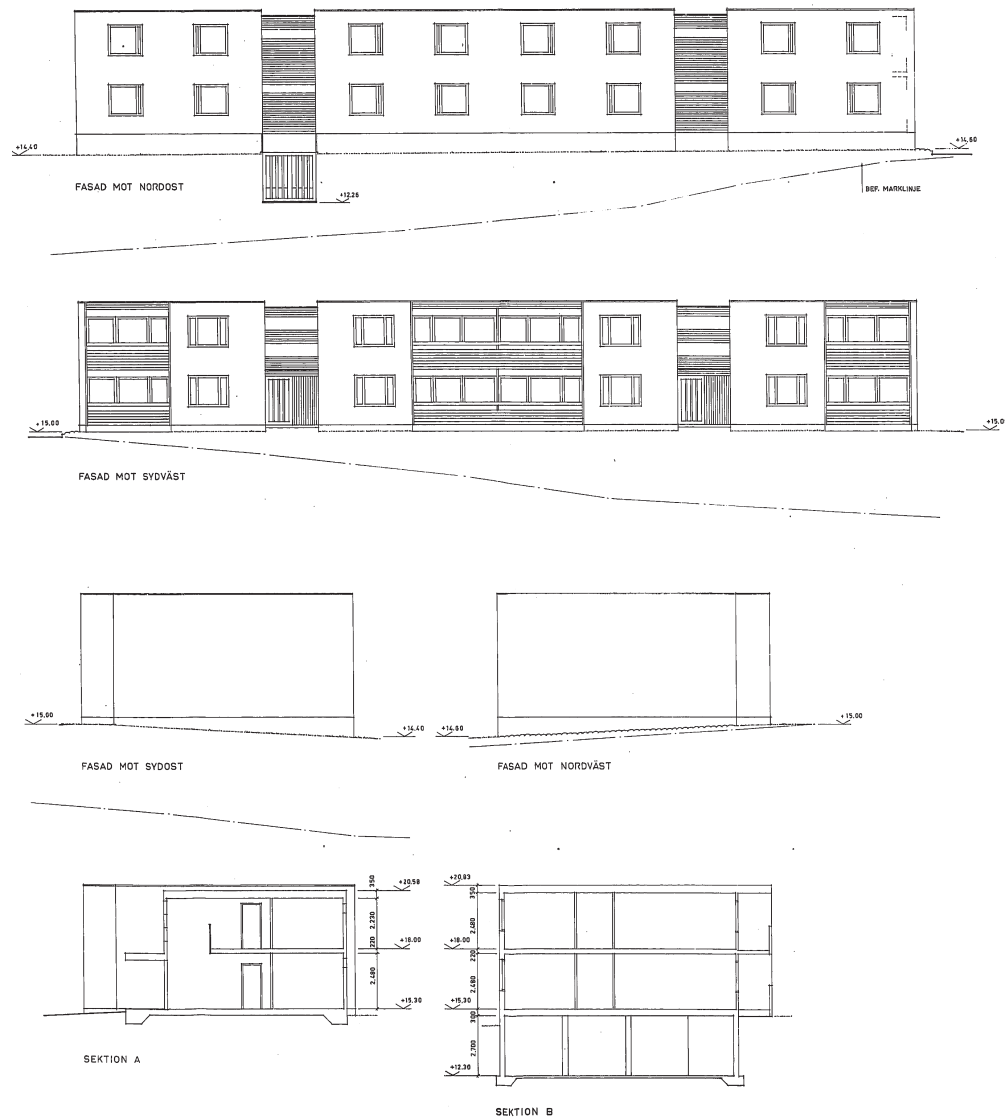
Planeringsmässigt har mycket lite gjorts på platsen sedan området uppfördes. Inom fastigheten finns idag de 12 ursprungliga byggnadsvolymer kvar. De två våningar höga byggnaderna är placerade på tre rader med varannan huskropp förskjutet åt nordväst. Mellan varje volym finns ett släpp där gångstråk kopplar samman de olika gårdsrummen.

Byggnaderna har ljusa fasader av kalksandsten (mexitegel), röda detaljer och flacka tak.

Varje byggnadskropp har två trapphus vardera med två lägenheter per våningsplan samt tillhörande förråd. Exteriört markeras de något indragna trapphusen genom avvikande fasadmaterial av röd liggande, sannolikt sekundär, korrugerad plåt.

Fasader mot sydväst

Alla entréer är placerade inåt gården i sydvästlig riktning. Portarna som är av aluminium är sekundärt tillkomna. Ursprungliga och tidsenliga armaturer med husnummer är bevarade till vänster om alla entréer. Övan entréerna finns ett indraget parti med av liggande fönsterglas samt liggande panel av korrugerad röd plåt. Balkongerna är inbyggda i utskjutande byggnadsvolymer med röda balkongfronter av aluminium och korrugerad plåt, sannolikt sekundära. Balkongdörrarna är i regel ursprungliga i trä. Vissa av balkongerna har sekundära inglasningar. Fönster och dörrar är placerade symmetriskt på två horisontella rader, tydligt avläsbara inom området. Jämte entréerna sitter enkla nästan kvadratiske fönster med vädringsfönster på båda sidor. Dessa är grå och sannolikt sekundära.



Nulägesanalys

Fasader mot nordost

Dessa fasader har ett mer slutet intryck och domineras av de två horisontella fönsterraderna. Fönstren är enkla till utformningen, kvadratiska och försedda med vädringslucka på en sida. Även dessa fönster bedöms som sannolikt sekundära.

Trapphusens interiöra placering markeras genom två indragna partier i röd, sannolikt sekundär, korrugerad plåt av samma valör som på den sydvästliga fasaden. Liggande fönster skapar ovanljus in till trapphusens inre förråd.

Trapphus

Trapphusen om två våningsplan är sekundärt ommålade. Sannolikt är även lägenhetsdörrarna utbytta. Ursprungliga vangstycken med plansteg av terrazzo, samt sannolikt ursprungliga räcken. De ursprungliga sopnedkasterna är bevarade men plomberade.

Sockel och tak

Sockeln är av rå krattad betong. Runda ventilationsgaller för att lufta krypgrunden skyddas av stående betongelement med frilagd ballast av sjösten, båda ursprungliga.

De flacka taken är klädda med takpapp. Takkrönet har täckts av sekundärt tillkommen grå plåt som sannolikt dragits längre ned över fasadkrönet än den ursprungliga plåten. Taken över entrépartierna är ombyggda med ny lutning för bättre avrinning.

Servicebyggnader

Längs med Solhems Hagväg ligger garagelängorna, vilka vänder sina baksidor mot gatan. Byggnadsvolymererna är låga med fasader av kalksandsten. Volymererna är byggda

i suterräng och nivellerar i fallande höjdskala nedåt Spånga Kyrkväg. Portarna är vända in mot bostadsområdet och är klädda med röd korrugerad plåt, sannolikt sekundär. Taken har två lager plåt som är neddragen över takkrön.

Den ursprungliga panncentralen med tillhörande skorsten är bevarad mellan garagesektionerna.

I mitten av området finns en gemensamhetslokal som även inrymmer tvättstuga. Stilspråket är återkommande med ljusa kalkstensfasader. Denna byggnad urskiljer sig dock från områdets övriga. Under takfoten finns en ett svart band av liggande träpanel som följs av ett indraget rött dito. Den sydvästliga fasaden har ett fönsterband som vätter ut mot naturmarken och en stödmur av huggen natursten. Här är fasaden indragen och ett gångstråk skyddas av det överhängande taket som delvis är pelarburet.

På området uppfördes ett nytt sophus 2019.



Nulägesanalys

Gårdsmiljö

Gården är kuperad, bebyggelsen ligger på en höjd sett från Spånga Kyrkväg och reser sig sedan upp mot skogshöjden som är gårdens högsta punkt. Respektive länga av bebyggelse ligger på plan mark och kopplas samman med gångvägar och trappor.

Gårdsmiljön är välskött med klippta gräsytor med träd, uppväxta buskplanteringar samt perenner kring tvättstuga och vid vissa entréer.

Gångbanorna är asfalterade med kantsten i granit. Vid entréerna ligger betongsten, troligen senare tillkommen, vid entréer finns ofta även ett enklare cykelställ i galvaniserad metall. Vid sittplatser längs mittstråket finns betongplattor av Ölandsten med ett dekorativt cirkelmönster.

Två av lekplatserna finns kvar, men den tredje blev eventuellt aldrig uppförd då inga spår i terrängen vittnar om var den har legat. Den större lekplatsen har en ny klätterställning, gungor, sandlåda samt en cykelkarusell. Den mindre lekplatsen har en koja med rutschkana, utrustning och omgivande kubbsarg visar tecken på slitage. Det finns även en nyanlagd boulebana med bänkbord intill skogskullen.

Anläggningen kring tvättstugan överensstämmer inte med den ursprungliga ritningen och har troligen tillkommit senare. Terrasserande murar har byggts av träslipers/stockar och håller perennplanteringar.

Trappor och murar tar upp nivåer på gården. Två murar är stödmurar av typen rubbelmur, en naturstensmur uppbyggd av rektangulära stenar. I detta fall beklädnadssten satt i betong.

Området har kvar sina piskställningar vilket är ett tidstypiskt attribut som annars ofta försvunnit i och med att gårdar moderniserats.

De boende har själva anlagt planteringar i ytor utanför marklägenheter eller vid entréer. Detta ger ett omhändertaget intryck och tillskapar variation i den annars rationella utformningen.

Områdets större lekplats är nyligen rustad med nya redskap. Lekplatsen är placerad intill skogsmarken med några gamla tallar som skapar välbehövlig skugga under sommarmånaderna. Tallarna har grenar långt ner på stammen, vilket vittnar om att detta är en brynzon där utägomarken mött åkermarken under den agrara tiden innan bebyggelsen vid Esbjörn 1 uppfördes. Lekplatsen är välfungerande och dess placering mot naturmarken erbjuder olika typer av lekmiljöer för barnen.



Tvättstuga med perennplanteringar.



Gångvägar i asfalt, klippt gräs, lönn och buskplanteringar.



Nyanlagd boulebana med bänkbord.



Långa utblickar från områdets högre höjd.



Den mindre lekplatsen med rutschkana intill skogsmarken.



Nulägesanalys



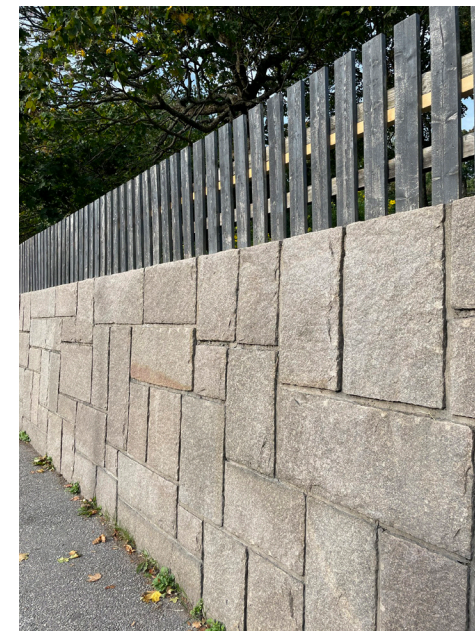
Den större lekplatsen med gungor, klätterställning och cykelkarusell. De gamla tallarna ger lekplatsen skugga sommartid.



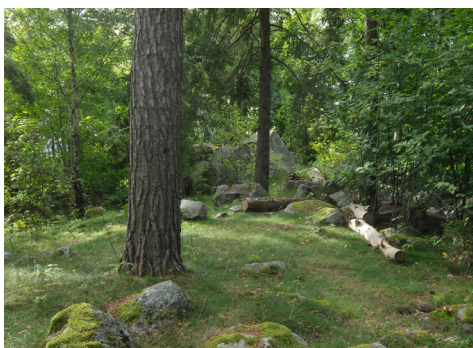
Enkla material, asfalt och betongsten bildar trappa. Häckomgärdade piskställningar har behållits i området.



Sittplats längs mittstråket. Betongplattor med sjösten i dekorativt mönster.



Stödmur i form av rubbelmur med enklare plank ovanpå.



Naturmarken med äldre tall och block.



Block i naturmarken.



Detaljbild betongplattor på mark.



Planteringsmur i betong med frilagd sjösten.

Nulägesanalys

Gaturum

Spånga Kyrkväg är en av områdets äldsta vägsträckor, troligen samtida med kyrkan (1300-tal) eller äldre. Innan villaområdena började byggas strax efter sekelskiftet 1900 var detta en landsväg som gick längs en svag höjdrygg över fältet och förband Värsta med Spånga kyrka. Vägen har under åren fått nytilkommen bebyggelse längs båda sidor av skiftande karaktär. Först kom villorna med sina trädgårdar där bebyggelsen placerades en bit i på tomten. Grönskan från villornas trädgårdar gör att vägen längs denna sträcka har en grön karaktär. Under 1960–70-talen tillkom bron över Spångadalen och de mer storskaliga exploateringarna med spånga IP, Esbjörn 1 samt bensinstationen och verksamhetslokalerna kv Birgitta. Dessa strukturer placerades en bit in på tomterna med gräsytor och trädplanteringar längs vägen. I det mer stadsmässiga kvarteret Helge 18 som uppfördes under 1990-talet har bebyggelsen placerats med en smal trädplanterad förgårdsmark, för detta kvarter tillför träden grönska till gaturummet. Detta gör att Spånga Kyrkväg i sin helhet är ett grönt gaturum. De storskaliga tilläggen och de breda gräsremarna gör dock att gatan upplevs som mycket bred, detta tillsammans med den nuvarande trafiksituationen gör Spånga Kyrkväg till ett gaturum mer anpassat för biltrafik än gång- och cykel.

I en framtida utveckling av Spånga Kyrkväg är dess gröna karaktär viktigt att värna, samt de blickfång som hör ihop med det förhistoriska agrara landskapet som återfinns längs vägsträckan. För Esbjörn 1 är det naturmarkskullen som idag bildar fondmotiv till bebyggelsen och vars trädridå tydligt avtecknar sig mot himlen. Gatans gröna karaktär har ändrats under åren, från att varit en landsväg omgiven av skogsdungar och fält, till miljonprogramsårens storskaliga utformning med gräsytor och trädtrader.

Solhems Hagväg är en lokalgata som leder bort till radhus- och villaområden i väster. Gatan är planterad med en björkallé längs Esbjörn 1. Naturmarken bakom Esbjörn 1 är hela tiden närvarande som en trädridå som avtecknar sig mot himlen ovan bebyggelsen. Naturmarken möter även gatan på båda sidor gata i de punkter som bebyggelsen gör uppehåll. Naturmarkspartier och radhusträdgårdar längs gatan gör detta till ett mycket grönt gaturum.



Spånga Kyrkväg, vy mot planområdet.



Solhems Hagväg, vy mot planområdet.



Kulturhistoriskt värde

Planarkitekturhistoriskt värde

Området har ett visst planarkitekturhistoriskt värde genom den terränganpassade planen, med stort inslag av bevarad naturmark samtidigt som bebyggelsen är rationellt och strukturellt placerad. Planen illustrerar ett bostadsområde uppfört inom ramen för miljonprogrammet men förlagt i en egen kontext med svaga kopplingar till dess omedelbara grannområden. Dess struktur skiljer sig därmed från de närliggande motsvarande områdena i Tensta och Rinkeby vilka är påtagligt kopplade till stadsdelens övergripande struktur. Esbjörn 1 vänder sig mot sig självt, där garagelängornas baksidor möter gatan i norr och kullen sluter området mot söder.

Byggnadsarkitekturhistoriskt värde

Bebyggelsen är i grunden välbevarad. Arkitekten Ernst Grönwall har utifrån givna förutsättningar lyckats ge arkitektoniska kvaliteter åt den rationellt uppförda bebyggelsen. Hela bebyggelsen präglas av en saklighet och av en tydlig materialitet, där kalksandstensfasaderna harmonierar fint mot den samtida planterade växtligheten, planerad av landskaps- och markprojektör Jan Särg. Området utgör ett exempel på den mer lågmälda bostadsbebyggelse som utgör en stor del av miljonprogrammets byggnadsmassa. Byggnadsdetaljer som fönster, portar, balkongfronter, träpartier och plåtkröningar har bytts ut vilket drar ner det övergripande intrycket av bebyggelsens ursprungliga karaktär.

Utemiljön har flertalet bevarade attribut som kopplar den till dess uppförandeår, såsom piskställningar, markbeläggning och växtmaterial. Utemiljön är något mer välbevarad än byggnaderna.

Samhällshistoriskt värde

Som tillkommet under de s.k. rekordåren (1960-75) och inom ramen för miljonprogrammet (1965-75) ingår bostadsområdet på Esbjörn 1 i den större samhällshistoriska berättelsen om välfärdslandet Sverige under 1900-talet.

Kulturhistoriska kvalitéer i området i stort

Den gröna kullen som ligger inom fastigheten är en del av Solhöjden vilken har varit utmärkt under mycket lång tid och finns markerad på de äldsta kartorna som finns över området. Gröna kullar som denna var de enda landskapselement som var synliga under forntiden när dalarna låg under vatten, och än idag är bidrar de till att definiera dalgångarnas kanter.

Efter hand har Solhöjden tagits i anspråk av bebyggelse från 1900-talets första år och framåt, men de obebyggda delarna av kullen inom fastigheten har aldrig varit bebyggda. Detta ger den tillsammans med de flyttblock som återfinns här ett högt kulturhistoriskt värde som en exponent för områdets äldsta landskapselement, och dess visibilitet i området bidrar till tidsdjupet i den historiska miljön.



Servicehuset har bevarade träpartier under taksargen. Motsvarande partier på bostadshusen har bytts mot plåt.



Balkongdörr och fönsterpartier mot balkongen är ursprungliga i trä. Det plåtklädda fönstret i fasaden till vänster är sekundärt tillkommet, liksom balkongfronten med räcke.



Servicehuset har bevarade träpartier. Motsvarande partier på bostadshusen har bytts mot plåt.



Området har en sluten karaktär mot Solhems Hagväg genom att garagelängornas baksidor är vända mot vägen.



Entréparti till bostadshus, där i princip alla byggnadsdetaljer utom kalksandstenen bytts.

Bevara och utveckla

Ta tillvara och utveckla - befintlig bebyggelse

(Följande rekommendationer utgår från att nuvarande bebyggelse kvarstår, vilket inte är syftet med det nuvarande planarbetet)

- Områdets bebyggelse har kvalitéer som kommer ur dess materialitet med kalksandstensfasader vilka kontrasterar mot röda träpartier (till stor del utbytta mot plåt) samt bebyggelsens kontrast mot utemiljöns gröna karaktär. Värna bebyggelsens arkitektoniska särdrag och om möjligt titta på att återställa plåtpartier till trä när de uppnått sin tekniska livslängd.
- Att området vänder sig bort från gatan är ett tidstypiskt grepp som framförallt manifesteras genom att garagelängorna lagts med baksidorna mot Solhems Hagväg. Detta grepp är i regel inte något som uppskattas i nutida stadsplanering, inte minst ur trygghetsaspekter som idag handlar om mer än skydd från biltrafik. Dock är trafiksepareringen i detta specifika område en källa till höga boendekvalitéer, vilket bör beaktas vid en vidareutveckling.

Ta tillvara och utveckla - ev ny bebyggelse

(Följande rekommendationer utgår från en situation där befintlig bebyggelse rivs)

- Området har en variation i typologier och uppförandear, med bebyggelse från tidigt 1900-tal till 1990-tal i det absoluta närområdet. Ny bebyggelse bör gestaltas utifrån ett samtida formspråk, dock bör pasticher på stadsbebyggelse från tidigt 1900-tal undvikas.
- Bebyggelsen kommer agera fond åt Spånga IP, vilket bör beaktas i gestaltningen mot Solhems Hagväg.
- Nuvarande område har kvalitéer kopplade till bebyggelsens låga skala genom goda ljusförhållanden, möjlighet till egna uteplatser, och gröna gårdar till följd av att ej underbyggda gårdar. En ny struktur bör beakta dessa kvalitéer.

Ta tillvara och utveckla - utemiljö

- Värna de skogsklädda höjderna, låt de fortsatt utgöra landskapets väggar och stärk upp med ny vegetation.
- Säkerställ föryngring av tall i skogsmarken.
- Lyft fram kullen med flyttblocken.
- Stärk kopplingen mot Tensta genom att ta hand om Skrytetorpsvägens möte i punkten vid Solhems Hagväg.
- Utveckla lekplatser intill naturmarkskullen likt idag.
- Värna en publik karaktär i mötet med naturmarken.
- För Esbjörn 1 finns möjlighet att sätta tonen för Spånga Kyrkvägs gröna karaktär då detta är det första projektet i utvecklingen av vägen till urbant stråk, som det är utpekad som i ÖP. För att samordna utvecklingen skulle staden kunna ta fram en strategi för utvecklingen av Spånga Kyrkväg.
- Värna Solhems Hagvägs gröna karaktär med exempelvis grön förgårdsmark och trädplanteringar, vilka även kan bidra till att mildra en eventuell skalförskjutning och skapa ett sammanhållet uttryck för gatan.

Konsekvensanalys

Underlag

Granskade handlingar utgörs av illustrationer till planbeskrivningen inför samråd, såsom illustrationsplan, sektioner och 3D-vy. Underlaget har tagits fram av Brunnberg & Forshed arkitektkontor i april 2025.

Beskrivning av planförslaget

Planförslaget innebär att befintlig bostadsbebyggelse rivs och ersätts av en ny kvartersstruktur bestående av fristående lameller i fyra till fem våningar. De nya husen placeras i huvudsak på samma ytor och som dagens bebyggelse längs Solhems hagväg och Spånga Kyrkväg samt längs en ny kvartersgata genom kvarteret. Husen är tänka att utföras enligt konceptet Stockholmshus. De ligger orienterade parallellt med varandra och trappar upp i terrängen lika dagens struktur. Kvarterets hörn mot Spånga kyrkväg / Solhems hagväg markeras genom att ett hus förskjuts bakåt så att en mindre platsbildning bildas vid busshållplatsen. I detta läge binder även en trappa samman kvartersgatan med Spånga kyrkväg så att ett sammanbindande gångstråk bildas genom kvarteret.

Höjdskillnaderna inom tomten hanteras genom suterrängvåning eller nyttjas till garage med angöring från Spånga hagväg. Parkering förekommer även som markparkering och kantensparkerings längs kvartersgatan.

Samtliga hus har förgårdsmark mot gatan. Dagens björkallé ersätts av ny trädad mot Solhems hagväg. Den skogbevuxna höjden centralt i området lämnas obebyggd och befintliga lekplatser intill skogshöjden bevaras och utvecklas.



Konsekvensanalys

Rivning av befintlig bebyggelse

Den befintliga bebyggelsen utgör en väl sammanhållen helhetsmiljö från miljonprogrammets senare fas. Miljön präglas av låg, småskalig bebyggelse med kalksandstensfasader och en tidstypisk trafikseparerad planstruktur. Den föreslagna rivningen av flerbostadshusen och dess samgestaltade utemiljö innebär en förlust av en välbevarad helhetsmiljö, vilket har en negativ påverkan på kulturmiljön.

Påverkan mildras något genom att just denna kategori av miljöer är synnerligen väl representerad i landet och inte minst i områdets närhet, där flerbostadshus i likartad skala och från samma tidsperiod utgör hela Tenstas och Rinkebys södra halvor.

Förändring av helhetsmiljö, planstruktur och stadsbild

Förslaget innebär att dagens låga och täta bebyggelse med hus i två våningar ersätts av en glesare men högre kvartersstruktur i fyra till fem våningar. Nya byggnader placeras längs Solhems hagväg på ytor som utgörs av dagens garagelängor och angöring samt på de inre bebyggda delarna i kvarteret. Nya hus uppförs även på dagens slänt mot Spånga kyrkväg och på grönytan i väster mot Solhöjdsbacken. Den planerade inre kvartersgatan går i läget för dagens bostadshus längs Solhems hagväg.

Skala och placering

Förslaget inför en ny skala och bebyggelsekaraktär i gränsen mot Solhems egnahemsområde. Hur skalmötet är utformat är av betydelse för läsbarheten av Solhems övergripande karaktär, med högre vegetation på slänterna bakom vilken villabebyggelse tar vid på höjden. Den nya bebyggelsen är i huvudsak placerad på redan bebyggda ytor och följer befintliga riktningar, vilket är positivt. Det är även en fördel att den nya bebyggelsen håller en enhetlig skala och taknivåer, vilket bidrar till en ny sammanhållen helhetsmiljö med tydliga möten mot angränsande bebyggelse.

Skalmöte och ändrad karaktär i mötet med Solhem

Störst påverkan på stadsbilden kommer förslaget medföra i områdets sydöstra hörn, i mötet med Bromsten. Här införs en ny femvåningsskala som möter villor på andra sidan gatan vilket ger en tydlig kontrastverkan. Husen kommer även upplevas två våningar högre än det befintliga flerfamiljshuset öster om Spånga kyrkväg. Läget i suterräng medför att den nya takhöjden blir ca en våning högre än dagens husvolym, dock i annat läge nära gatan, vilket märkbart kommer ändra stadsrummets karaktär. Husvolymen bedöms dock vara tillräckligt anpassad i skalmötet med villaområdet.

Den planerade platsbildningen i kvartershörnet inför en ny typ av offentligt rum med hårdgjord karaktär som idag saknas i Solhem. Gatan får samtidigt en ändrad karaktär med byggd inramning som skiljer sig från dagens lummiga möte med stora karaktärsträd på grässlätten framför husen. Även Solhems hagväg får en ny karaktär med högre husvolym nära gatan. Femvåningsskalan längs Spånga kyrkväg följer bebyggelsen runt hörnet och en bit in längs Solhems hagväg. Sett från håll kommer det nya kvarteret teckna en ny stadsfront norrut mot idrottsplatsen vilket kraftigt avviker från dagens småskaliga och gröna lummiga

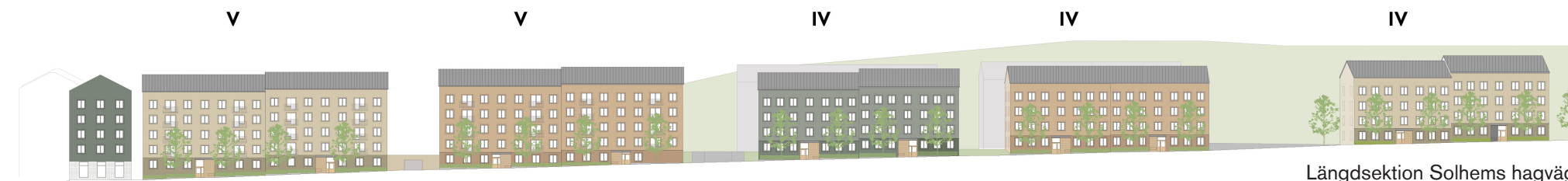
övergång till Solhems egnahemsområde. Det är positivt att dagens allé ersätts med nya träd vilket bibehåller karaktären med träd i fonden av idrottsplatsen. Dock kommer husen dominera över träden visuellt under överskådlig tid.

Möte med radhusområdet i väster

Det föreslagna huset i områdets västra del innebär ett nytt möte mot radhusområdet på norra sidan Solhems hagväg, där nya hus i fyra våningar möter radhusens tvåvåningsskala. Distansen mellan ny och befintlig bebyggelse är dock tillräckligt stor för att den nya volymen inte ska upplevas som dominant i detta läge.

Terräng och vegetation i mötet med Solhem

De bakre, högre liggande delarna av tomten lämnas obebyggda, vilket tillsammans med terränganpassning mot Spånga kyrkväg och bevarad vegetation mildrar skalmötet mot Solhems villor. Distansen mellan nya hus och befintliga villor, tillsammans med terrängens höjdskillnad, bidrar till att den föreslagna bebyggelsen inte upplevs dominant i mötet med Solhem. Dock är det avgörande hur marken utformas runt den föreslagna vändplanen och om vegetation kan etableras för att ytterligare mildra påverkan.



Längdsektion Solhems hagväg

Konsekvensanalys



FLYGVY FRÅN SYDVÄST

Samtliga illustrationer av planförslaget av
Brunnberg & Forshed arkitektkontor.

Konsekvensanalys

Trädsiluetten runt Solhems egnahemsområde

Den sammanhängande vegetationen längs höjdstråken kring Solhem bildar tillsammans en visuell siluett som markerar övergången från dalgångens öppna stadsrum till de lummiga villaområdena på höjden. Denna utgör ett särskilt viktigt stadsbildsmässigt värde, som del av den sammanhållna gröna fonden i stadslandskapet, i kontrast mot de öppna, låglänta dalstråken med centrum och idrottsplats.

I den nära skalan, från direkt angränsande gator, kommer den idag visuellt viktiga skogsridån längs gränsen mot Solhems villor till stor del att döljas av de nya husen. Planförslaget försvagar därmed förståelsen och läsbarheten av Solhems egnahemsområde i stadsbilden. Positivt är dock att släpp lämnas mellan husen, genom vilka bakomliggande terräng och vegetation fortsatt kan upplevas. Sett från längre avstånd, söderut längs Spånga kyrkväg och över idrottsplatsen, bör trädridån kunna förbli avläsbar i stadsbilden, vilket är en avgörande kvalitet för upplevelsen av både det äldre kulturlandskapet och Solhem som kulturhistoriskt värdefull helhetsmiljö.

Ny bebyggelses anpassning till topografi och naturmark

Den bevarade naturmarken i området utgör både en rekreativ resurs och har en bärande funktion i stadslandskapets visuella struktur.

Planförslaget är väl anpassat till platsens topografi genom att den centrala naturmarkskullen med uppvuxna skogsträd och befintliga lekmiljöer lämnas opåverkad. Även den trädbevuxna branten och de rester av det äldre naturlandskapet som finns i anslutning till kullen bevaras i sin helhet. Detta innebär att en viktig del av områdets kulturhistoriska och stadsbildsmässiga läsbarhet bevaras.

Utemiljö och grönstruktur

Den idag bebyggda ytan väster om naturmarken lämnas i förslaget fri från nya hus och utvecklas i stället som del av utemiljön och gårdsmiljön, vilket är positivt. Utemiljön föreslås till större delen vara planterad och utformad som gårdsmiljö utan stora hårdgjorda ytor, vilket ansluter väl till dagens gröna karaktär i området. Även den föreslagna förekomsten av förgårdsmark mot gatorna bidrar positivt till att kvarterets gröna karaktär kan bibehållas och mildrar övergången till omkringliggande bebyggelse.

Området kan därmed ses som en nytolkning av hus i park-principen, där gestaltade ytor närmast husen kombineras med bevarade naturmarkspartier i direkt anslutning till bebyggelsen.

I dagens utemiljö finns flera ursprungliga material och detaljer med kulturhistoriskt värde. Om möjligt bör befintliga utemiljöelement och detaljer bevaras och återanvändas i den nya gårdsmiljön, såsom murar, ursprungliga piskställningar samt betongplattor av Ölandsten med dekorativa cirkelmönster.

Negativa konsekvenser av markparkering

I områdets västra del föreslås ytor för markparkering. Detta medför en negativ påverkan på utemiljön och mötet med villaområdet, då dessa ytor riskerar att bryta den gröna karaktären. ytor för markparkering bör minimeras för att den övergripande gröna karaktären.

Sammanfattning

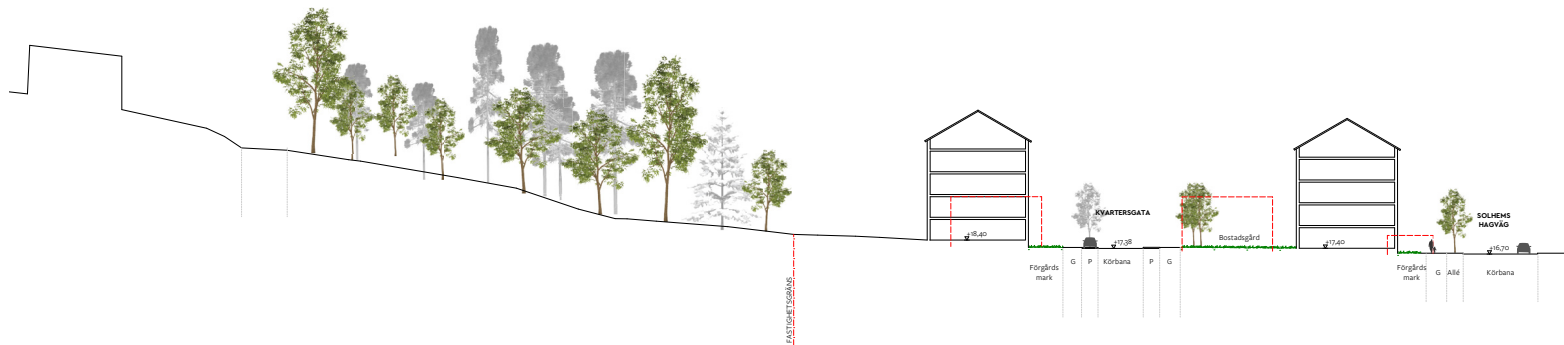
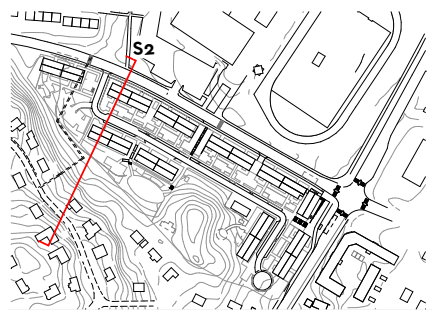
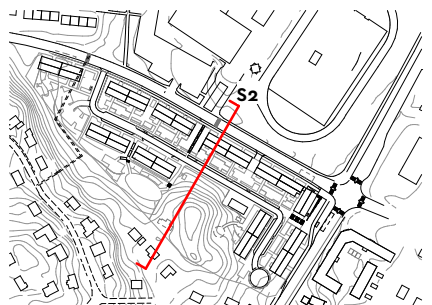
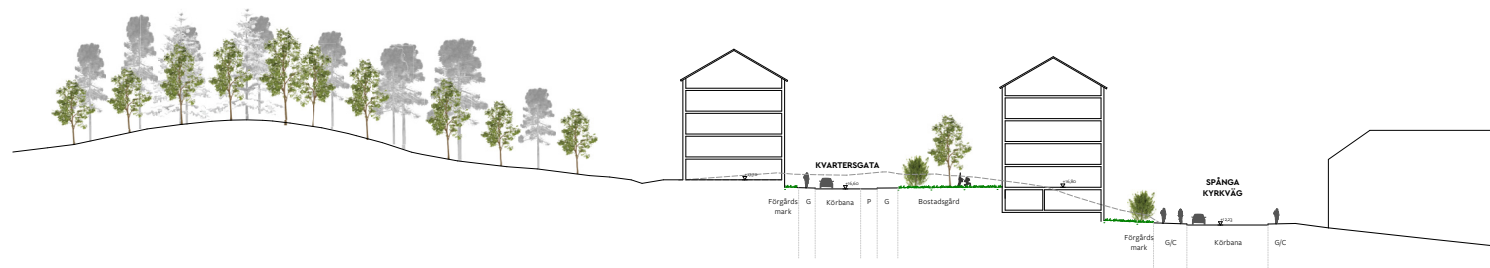
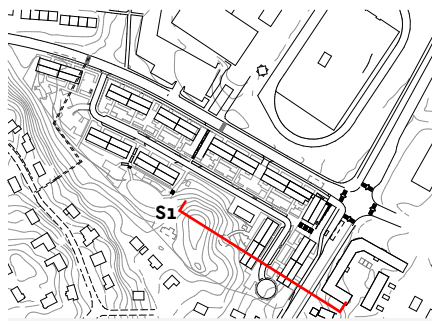
Planförslaget för Esbjörn 1 innebär en genomgripande förändring av den befintliga miljön genom rivning av bostadshus från 1970-talet och etablering av ny kvartersbebyggelse i fyra till fem våningar. Sammantaget får planförslaget en måttlig till negativ påverkan på kulturmiljön, främst genom förlusten av en välbevarad miljö från miljonprogrammets senare fas och genom förändringen av stadsbilden. Det nya området kommer uppfattas som en ny och högre stadsfront som förtar dagens lågskaliga och lummiga möte med Solhem.

Den mest betydelsefulla konsekvensen är att den sammanhängande gröna siluetten kring Solhems höjdlägen riskerar att brytas, vilket försvagar läsbarheten av egnahemsområdet i stadsbilden. Förslaget minskar även det visuella sambandet mellan dalgångens öppna miljöer och det småskaliga, lummiga villaområdet på höjden. Denna aspekt är särskilt betydelsefull då Solhems gröna inramning utgör ett bärande inslag i stadslandskapets övergripande struktur och är en viktig kvalitet för läsbarheten av det historiska landskapet. Positivt är dock att delar av den äldre naturmarken och topografin inom planområdet, samt branten mot villorna med uppvuxen vegetation, bevaras och integreras i den nya bebyggelsestrukturen.

Den negativa påverkan bör mildras genom gestaltungsåtgärder, såsom trädplantering i mellanrum mellan nya husvolym, längsgatorna och genom släpp mellan huskropparna.

Viktiga siktlinjer från Spånga IP och Spånga kyrkväg mot höjdstråket bör identifieras och bevaras. Den sammanhållna gröna kransen kring Solhem bör behandlas som en sammanhängande landskapsstruktur i planarbetet.

Konsekvensanalys



Källor

Litteratur

Hvarfner, Harald (red.) (1972). *Spånga före Tensta*. Stockholm: Stockholms stadsmuseum i samarbete med Spånga fornminnes- och hembygdsförening

Tallar i Stockholms förorter - kulturhistoriska värden och framtidsutsikter. Tallar i Stockholms förorter - kulturhistoriska värden och framtidsutsikter Lustgården. Föreningen för dendrologi och parkvård. (sid 114-125) · 15 nov. 2022

Stockholm utanför tullarna : nittiosju stadsdelar i ytterstaden.

Johansson, Ingrid (fotograf), Fredriksson, Göran (fotograf), Jermsten, Elisabet. Stockholmia förlag. 2013.

Tidningar

Svenska Dagbladets historiska sidarkiv

Internet

Bebyggelseregistret:

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering:

<https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

Digitala Stadsmuseet

<https://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>

ArkDes DigitaltMuseum

<https://digitaltmuseum.se/owners/S-ARK>

Arkiv

Stockholms stadsbyggnadsnämnds ritningsarkiv

